

Лаутан, јунак Кишове *Мансарде*, такође има свој *алиџер еџо* – Јарца Мудријаша. У овом случају ради се о подвојености која може помирити рационализам и сензибилност, занесеног песника и реалисту. Кад жели да понизи рационалистички део свога *ја*, Орфеј га назива фабуланом, књижевним ликом који се може избацити из књиге. У роману Лане Басташић Ле(ј)ла – супротност Саре – постаје јунакиња њеног романа, а Армин се такође јавља као књижевни лик. Суматраиста је за наратора *Дневника* био „више него брат”. За нараторку романа *Ухваћти зеца* Ле(ј)ла је *више него сестира*.

Нимало случајно, вољом ауторке Сара живи у граду Џојсовог *Уликса*. Уликс је, као што је познато, друго име Одисеја, оног који се враћа кући у *Лирици Ийџаке* и чију фигуру повратника из рата препознајемо у *Дневнику о Чарнојевићу*. У роману Лане Басташић Одисеј је жена која се након дванаест година враћа у свој крај. Списатељица је успела прекодирати класична дела српске књижевности, створивши гиноцентрични романескни свет.

Лана Басташић је написала роман који на посебан начин спаја актуелне постике и модернистичку традицију лирског романа. Без наглашавања поступка, дискретно и природно, списатељица успоставља типолошке везе са делима српске књижевности чију поетичку кичму чине питања идентитета. Интертекстуалност овде није александријска цитатност, већ „гени лектира” као неодвојиви део књижевног идентитета.

„Нисмо знали а имали смо чедо у даљини” – забележио је у „Етеризму” Милош Црњански. То чедо не мора бити син, о којем је писао наратор *Дневника о Чарнојевићу*. Роман Лане Басташић убедљиво показује да то може бити и ћерка.

Ала ТАТАРЕНКО

ИКАР КОЈИ НЕ ПРИЗНАЈЕ ПАД

Радован Ждрале, *Хало, Давос*, Прометеј, Нови Сад 2018

Радован Ждрале, прозни писац и скулптор, као да се у својим *раним њесничким поџницима* вехементног наслова *Хало, Давос*, трудио да препева (и допева) Фромове темељне књиге *Биџи или имаџи*, *Бекџиво од слободе*, *Умеће љубави*. Ни Дикенса, Игоа, Горког, Кестлера, Чернишевског, Замјатина, Орвела, Хакслија, Асимова, млађахног Прилепина, ни Владушићеву фантазмагоричну дистопију *Ми, избрисани* није превидео. И на Домановићевог *Вођу*, Ћосићеву *Бајку*, Миљковићеву *Да ли ће слобода умеџи да њева као џиџо су сужњџи њевали о њој*, Платонову

Државу, на Кайиштал, и на Појерово отворено друштво (поготово) као да је, узгредно, бацио око. Али и на неке друге ретке, мало познате књиге (као што је она банкара Жака Аталија о *хијерномадима* /привилегованој елити/ и *инфраномадима* /робљу, сиротињи раји/), а што, суштински гледано, и није од пресудне важности за уметничку страну ове песмозбирке.

Посматрано са савремене литерарне адресе са које нас, као јесење лишће, засипају ауторска писма *једносмерно* поетичког клатна – од опортунизма, испразне самодовољности/самозагледаности и резигнације до самопорицатељског комодитета (како самопорицања себе, тако и уметничке књижевности) – Ждралове песме су помало робусне, хулитељске и расколничке, антиутопијске, прозирљиве, песимистичне, бунтарске, (е)вокативне, опомињуће, отржењујуће и оптужујуће. Али и лековите и посвећеничке, у којима овај писац и песник са умиљенијем призива неке (будуће) песмоторце, у будућности које можда неће ни бити!

Има у овим песмама нешто од (авангардног) наноса и *јунитарска Браће Мицић*, и није то нимало случајно ако знамо да је почетак као и крај двадесетог века (и једнако зачетак двадесетог првог) обележило и обележава *скољавање (данас нових) варвара* који су се сцијентистички неповратно прозлили. Форма и дух ове *критичке поезије* (посредована идејност „васпитне” поруке, концепт културне и друштвене побуне, опор језик, натуралистичке сличице, социјалне ноте, максиме и минимализми, афористичка жаока, духовита и чешће цинична досетка) као да подсети кадшто прилежног читаоца на руске концептуалисте с краја двадесетог века.

За разлику од многих својих *брајтсјвеника њо крви и масишу*, Радован Ждрале отворених очију гледа у своју *јморну* епоху и њене отуђене савременике заглибљене у међусвету сајбер и животне стварности; довиђа *праизвор* те епохе, и трагично *сјање* испражњене свести њених сапутника, слутећи освит без зоре... Као да теме и мотиви његових песама круже силазном путањом (непроменљивог) светског поретка који је дефинисао још Бранко Лазаревић: *крејенизам – идиошизам – грабизам – лудизам – убизам*. „Људски обор – како каже Лазаревић „на челу са вепром, овном и вођом”, а кога песнички субјект Радована Ждрала хули и „посвећује”. С овим у вези није наодмет, напротив, подсећање Милисава Савића, који у једној својој аутопоетичкој посланици пише: „Не могу митске приче, ма колико биле отворене за актуализацију, заменити оне које нам се догађају, још мање приче које се своде на књижевно-поетичке расправе. Хтео – не хтео, писац је приморан да понеки пут крикне, иако тај крик небо не прима!”

Насловна песма-поема „Хало, Давос”, телефонски стиховани разговор који се „одвија” (у перфекту и презенту) на линији *јоробљени и избрисани – Форум богајих* у оном швајцарском градићу, тај *Форум-Тојшем* пред којим стењу и клече *синови човечији*, метонимијска је слика и мета-

фора данашњег корумпираног света *йонижених* и *увређених*, *обесйрављених* и *згажених*; слика *нейодношљиве лакоће йолийекономског йерора* над преко две трећине осиромашеног света данашњице којим влада *йесий моћних* и *богайних*; слика *свейта золемих*, *засйрацујућих социјалних* и *кулйуролошких разлика*. О овоме Слободан Рељић (*Леййоис Маийице срйске*, јул–август 2017) пише: „Ниједан фараон, цезар, кан, цар, шах, султан, краљ, никави Стаљини и Хитлери, нису успели да створе свет толиких разлика.” Најзад, то је слика с последњим призорима неодољне удесности цивилизације којој припадамо, и њеној, како слуги песник, апокалиптичној исходници. И Достојевски би (се) заплакао кад би се начас обрео у овој (данашњој) *йредйремијери Пакла*, и можда пао у кушњу самопреиспитивања читајући изнова *Писма из мрйвог дома...* Најбољи из рода људског (*које је крвава мајка йородила*, како пева Бранко Чучак) – песници *Тагора*, *Лорка*, *Неруда*, *Сензор*, телефонирају у Давос, листајући *сйолећа* и *векове силника* и *райвова*, *беде* и *јада йреисйольега*. „На линији” су и *йреосйали од зайрйих*, *малоша њина* – Индијанци и Аборицини чији предатори *йредседавају* Форуму у Давосу. „С ове стране слушалице” су и позивари из „Сомалије, Суматре, Сенгала, Србије, Судана, Сибира, Сирије...” И зачудно – глуви Давос се „одазива” из своје фараонске, ледене удаљености!

Ову поему нарочито чине потресном, у *йоовском коду* моделовани, *рефрени-сонгови* притајене језе и ужаса, *цезуре* слеђености и надолазећег незнања, али негде из прикрајка и *сйанке* просјаја наде о неуништивости, ипак (и макар!) великог Творчевог дела – Мајнице Природе. Послушајмо ове горкасто-ироничне, и истовремено надеждне тонове (*није све йройало / кад йройало све је*, опомињемо се песника, *рајковийог Рајка*): „...Тишина / негде нека зимска птица пева / у Давосу пада снег // // Давос је покрио невини снег. / Са виси Алпа велики дивокоз гледа на Давос / Дивно је све // // Давос је покрио дебели снег... // // Давос је покрио дебели снег. / Све је невино бело. / Орао на алпском вису кликће... // // У Давосу пада густ снег. / Орао на вису черупа голуба... // // У Давосу ће падати снег / новог леденог доба...”

Сатирично-саркастична оштрица критичке поезије у Ждраловој збирци, која, природно, лако прелази из песничког субјекта *ја* у песничко *ми*, уперена је у данашњег човека, слепог и глувог, себелубног или равнодушног, поткупљивог, пузавог и *назлобрзног*, човека који не види – или га се не тиче сурово обезљуђени свет у чијој крдоликој гомили батрга своме, по песнику, сасвим извесном катаклизмичном крају. Вршак те оштрице блешти у афористичко-ребусном једињењу *јада* и *језе* – у песми „Загонетка”:

Шта је то:

Висок, снажан, рикат,

може да носи два континента
под пазухом.

Да има крила могао би да лети!
А он пузи!

Знам ко је.

Ждралове песме, које, све изреда, нису лишене моралне вакеле, и с тим у вези (директне или подразумевајуће) хуманистичке, па и родољубне поруке, јесу крик бачен у лице дремљивом веку, варварској цивилизацији, успаваном људском мравињаку у који је одавно угазила варварска нога *Предайџора* из Давоса. Те вакеле нису лишена, напротив, ни песникова замукла, (само)скрајнута сабраћа по *крви у масџилу*. У (е)вокативној песми „Песниче” то је више него очигледно:

...Ћушнули су те у бабин буцак,
па си ти тужни кмек-кмек.
Пишају ти по народу, човече.
Не смем да се узбуђујем.
Зашто ћутиш, Јакшићу?
Дрон кружи изнад моје главе.
Зашто си затворио очи, песниче?
Тихо, богу се молим.
Хоћеш ли нам притећи у помоћ?
Извини, журим.
Зашто си се удроћао, Јакшићу данашњи?...

Радован Ждрале као да је своју песничку *џрвину* („Икарова песма” један је од њених конотативних циклуса који је посвећен трагичној, прометејској мисији *Песника*) стварао под „барјаком” оног *каџеџоричкоџ имџератџива*, јер у њој нису поштеђени нико и ништа. Ни *Држава*, ни *Вођа*, *Парџија*, ни нововековни обезличени *Газда/Госџодар* коме *младо робље* не може (и не сме!) да види лице као ни оној страшној Горгони. Али ни Небо ни Његов хришћански Престолонаследник нису помиловани. Сви су отмено евоцирани, *домишљени*, прозвани, опоменути, подведени под извесни знак упита и сумње. Песник као да је варирао ону (хришћанску) тезу Достојевског „од одговорности свих за све”. О непрестаном полагању рачуна пред „натронтаном господом Историјом”, да се послужимо овом врцавом дефиницијом једног Ћопићевог јунака.

У овој збирци, која је подељена у четири циклуса („И минерали су покорени”, „Небо спава”, „Икарова песма” и „Она”) нарочито је потресна поема (која је и најбоља у овој књизи) „Продавачица на улазу у пијацу”, која је својеврсна библијска п(р)аслика васељенске бувље тржнице коју надгледа онај прерушени *јерусалимски Пијачар*, где осиротела мајка

погинулог сина (*Човечица, Мајчица свих мајтера*), згињеног у ко зна ком рату који увек *воде кенџаури* (сугерише песник), нуди понешто од својих *људских крџица белој сиротињи и њојрошачким машинама*.

Четврти, нека ми буде допуштено рећи „анахрон” циклус песама у овој збирци – „Она” – са руковећу одличних љубавних песама, песама посвећених жени као (*дучићевском*) *Идеалу*, као вишем *Бићу*, а који умногоме одудара – и мотивско-тематски и својим укупним тоналитетом – од целине Ждралове песничке објаве – као да на часак, па макар и на крају књиге, као награда посвећеном читаоцу! – *надеждом* разблажује опорост и гркост, тежину и фатализам Ждралове песничке фуге. То као да бунтарску мисао његовог рефлексивног песмоторја макар и привремено укотвљује у мирну лирску луку, одакле би се могло и даље пловити!

Песничка књига *Хало, Давос* доврхуњује пунину Ждраловог стваралачког бића, јер тематски и поетички је умрежена (у сагласју је) са прозним књигама овог аутора, нарочито са његовим, између осталих, (анти)утопијским и дистопијским романима хроникама *Вучја сен, Принцип, У кући крајкоџ времена, Не убијајте гласника, Христџова књига косовска* и *Друџа одбрана Сокрајова и крај сџрацноџ свџа*. Књиге које чекају нове читаоце и књижевне изучаваоце.

Хало, Давос је необична, јединствена и зато усамљена поетска књига, *сама себи род и својџа*, и управо ово су кључни разлози њеног објављивања, јер је насушно потребна нашој чамотној, успаваној књижевној сцени.

Анђелко АНУШИЋ

ПОД СЕНКАМА РАТА

Александар Д. Станковић, *Лов на лепџире*, Књижевни атеље МЛД, Београд 2019

Нова, пета збирка прича Александра Д. Станковића, *Лов на лепџире*, садржи двадесет једну причу. Два циклуса прича „Лов на лепџире” (десет прича) и „Кад се враћају сенке” (девет прича) уоквирује уводна прича „Сусрет” и завршна „Прича о једном дневнику”. Иако су приче настајале у распону од три деценије, у целину их повезује исти мотив: живот људи у граду за време немачке окупације и грађанског рата у току Другог светског рата.

Књига је компонована по једној хронолошкој линији: период од почетка рата до ослобођења Београда 1944. године обухвата први циклус,